

تحلیل

شیوه‌ها و روند ارزشیابی

درس‌های فرهنگ‌و هنر و کاروفناوری پایه هفتم
در استان خراسان رضوی

مجتبی خاکشور

دبیر هنر منطقه کوه سرخ کاشمر

مهران هوشیار

هیئت علمی دانشگاه سوره

محسن شهرستانی

کارشناس ارشد پژوهش هنر

اشاره

در این تحقیق به مباحث ارزشیابی و تدریس درس‌های مرتبط با هنر و به‌خصوص رشته صنایع‌دستی در دو درس «فرهنگ و هنر» و «کار و فناوری» پایه هفتم، و نیز رویکردهای ارزشیابی معلمان، رویکردهای برنامه درسی ملی و اهداف و اصول ارزشیابی از دید کارشناسان و دبیران مربوطه پرداخته‌ایم. قلمرو مکانی تحقیق، استان خراسان رضوی و زمان آن سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بوده است.

علی‌رغم کیفی بودن این پایان‌نامه، برای نیل به هدف پژوهش، انجام کارهای آماری و بررسی ویژگی‌های معلمان هنر و کار و فناوری مورد نیاز بود. ارائه گزارشی از این روند و آگاهی از ویژگی‌های دبیران این درس‌ها، به‌خصوص معلمان هنر استان خراسان رضوی، می‌تواند به‌عنوان مُمّتی از خروار بیانگر ویژگی‌های این دبیران باشد. از این‌رو به نتایج حاصل از بررسی این ویژگی‌ها می‌پردازیم. ویژگی‌های مذکور از طریق پرسش‌نامه محقق‌ساخته جمع‌آوری شده و با کمک نرم‌افزار SPSS۲۳ مورد پردازش قرار گرفته است.

کلیدواژه: ارزشیابی، آموزش هنر، کتاب پایه هفتم فرهنگ و هنر

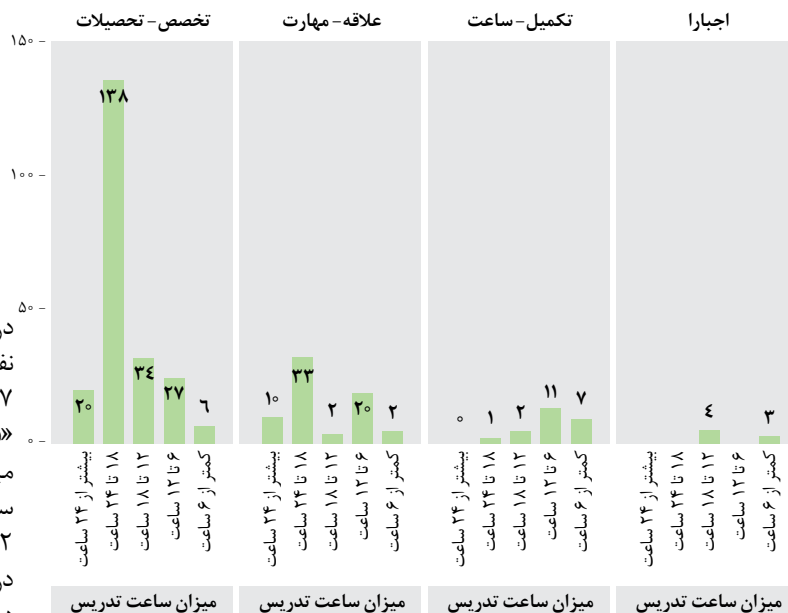
مقدمه

به‌خصوص ارزشیابی (که رکنی اساسی در روند آموزش است) و دادن یک مسیر مشخص و واضح و عملی به معلم در امر ارزشیابی، متناسب با سند تحول بنیادین و اهداف برنامه درسی، می‌تواند ضمن بالا بردن اعتبار ارزشیابی مدرس، به پیشرفت هر چه بیشتر دانش‌آموز و قرار گرفتن او در مسیر مشخص و درست، که هدف برنامه درسی است، منجر شود.

وجود شیوه‌ای مشخص و کارآمد در ارزشیابی سبب خواهد شد تا تمامی معلمان که به تدریس این دو درس مشغول‌اند بتوانند به شیوه‌ای اصولی و درست، روند ارزشیابی خود را پیش ببرند. به‌علاوه اگر معلم شیوه‌ای

با نگاهی به اهمیت درس‌های «فرهنگ و هنر» و «کار و فناوری» در زندگی آینده و تعیین شغل محصلان امروز می‌توان دریافت که شیوه تدریس و آموزش و همچنین ارزشیابی‌های صورت گرفته در روند این دو درس می‌تواند بر کشف علاقه و استعدادهاى دانش‌آموزان کنونی و آینده‌سازان این جامعه بسیار مؤثر باشد. از سویی با تغییر نظام آموزشی کشور، کتاب‌های دو درس مذکور مورد بازنگری‌های اساسی قرار گرفته و دچار تغییرات کلی گردیده است.

به‌کارگیری یک شیوه منسجم و کارآمد در تدریس و

درصد) داشتن علاقه و مهارت در یک رشته مرتبط، ۲۱ نفر (۶/۵۶ درصد) تکمیل ساعات موظفی خود در هفته و ۷ نفر (۲/۱۹ درصد) اجبار را دلیل در تدریس درس‌های «فرهنگ و هنر» و «کار و فناوری» می‌دانسته‌اند. از لحاظ میزان تدریس هفتگی دبیران، ۵/۶ درصد کمتر از ۶ ساعت، ۱۸/۱ درصد بین ۶ تا ۱۲ ساعت، ۱۳/۱ درصد ۱۲ الی ۱۸ ساعت، ۵۳/۸ درصد ۱۸ تا ۲۴ ساعت و ۹/۴ درصد بیشتر از ۲۴ ساعت در هفته مشغول به تدریس در دو درس مذکور بودند.

طبق نمودار ۱ از مقایسه رشته تحصیلی و ساعات تدریس می‌توان دریافت در میان دبیرانی که تحصیلات تخصصی هنر داشته‌اند تعداد ۳ نفر (۲/۴۲ درصد) کمتر از ۶ ساعت، ۲۰ معلم (۱۶/۱۳ درصد) ۶ تا ۱۲ ساعت، ۱۱ دبیر (۸/۸۷ درصد) ۱۲ تا ۱۸ ساعت، ۷۱ معلم (۵۱/۲۶ درصد) ۱۸ تا ۲۴ ساعت و ۱۹ نفر (۱۵/۳۲ درصد) بیشتر از ۲۴ ساعت در درس تخصصی مشغول به تدریس بوده‌اند.

از میان معلمانی که تحصیلات تخصصی کار و فناوری داشته‌اند نیز ۳ نفر (۲/۶۵ درصد) کمتر از ۶ ساعت، ۱۴ نفر (۱۲/۳۹ درصد) ۶ تا ۱۲ ساعت، ۱۸ نفر (۱۵/۹۳ درصد) ۱۲ الی ۱۸ ساعت، ۷۴ نفر (۶۵/۴۹ درصد) از ۱۸ تا ۲۴ ساعت و ۴ نفر (۳/۵۴ درصد) بیشتر از ۲۴ ساعت در هفته درس «کار و فناوری» تدریس می‌کردند.

از سایر معلمانی که تخصصی در این دو رشته نداشتند و تحصیلاتشان در دسته‌بندی سایر قرار گرفته است، نیز ۱۲ نفر (۱۴/۴۶ درصد) کمتر از ۶ ساعت، ۲۴ نفر (۲۸/۹۲ درصد) بین ۶ تا ۱۲ ساعت، ۱۳ نفر (۱۵/۶۶ درصد) ۱۲ الی ۱۸ ساعت، ۲۷ نفر (۳۲/۵۳ درصد) ۱۸ تا ۲۴ ساعت و ۷ نفر (۸/۴۳ درصد) بیشتر از ۲۴ ساعت در هفته در یکی از دو درس‌های مذکور در حال تدریس بوده‌اند.

به‌طور کلی، از یک طرف، در میان دبیران متخصص هرکدام از درس‌ها، بیشتر از ۳۰ درصد دبیران کار و فناوری و بالغ‌بر ۲۷ درصد معلمان هنر کمتر از ۲۴ ساعت در هفته به تدریس تخصصشان مشغول بوده‌اند و از طرف دیگر افزون بر ۴۰ درصد دبیران غیر تخصصی ۲۴ یا بالاتر از ۲۴ ساعت در هفته در حال تدریس این مواد درسی بوده‌اند.

با مقایسه دلیل انتخاب تدریس فرهنگ و هنر و کار و فناوری و میزان ساعات هفتگی دبیران، طبق نمودار ۲ می‌توان دریافت کرد که از میان معلمانی که تخصص و تحصیلات دانشگاهی را دلیل انتخاب تدریس عنوان کرده‌اند، ۲/۶۷ درصدشان کمتر از ۶ ساعت، ۱۲ درصد ۶ تا ۱۲ ساعت، ۱۵/۱۱ درصد ۱۲ تا ۱۸ ساعت، ۶۱/۳۳

درست را در ارزشیابی اتخاذ کند باید برای رسیدن به آن هدف شیوه تدریس درست و مناسبی را نیز انتخاب نماید تا به نتیجه مطلوب در ارزشیابی دست یابد.

روش

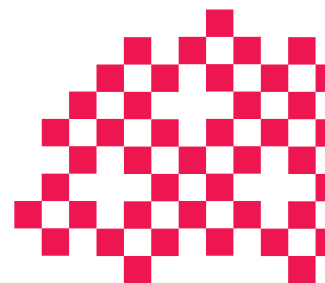
بر اساس آمار رسمی، در سال ۹۶-۱۳۹۵، در استان خراسان رضوی، در مجموع، ۱۰۹۷۰ کلاس درس در دوره متوسطه اول دایر بوده است با در نظر گرفتن این موضوع و اینکه ساعات موظف هر معلم در هفته ۲۴ ساعت است و همچنین ساعات مربوط به درس‌های «فرهنگ و هنر» و «کار و فناوری» در هفته، که ۲ ساعت است، می‌توان نتیجه گرفت که تقریباً ۹۱۲ معلم فرهنگ و هنر و ۹۱۲ معلم کار و فناوری و در مجموع ۱۸۲۴ نفر در این دو درس در استان مشغول به تدریس بوده‌اند. از این‌رو، با توجه به گستردگی تعداد جامعه آماری تحقیق و گستردگی جغرافیایی استان، بر اساس فرمول کوکران (هوشیار و افتخاری‌راد، ۱۳۹۱: ۱۵۸) تعداد ۳۲۰ نفر از معلمان فرهنگ و هنر و کار و فناوری در استان خراسان رضوی تعیین گردیدند.

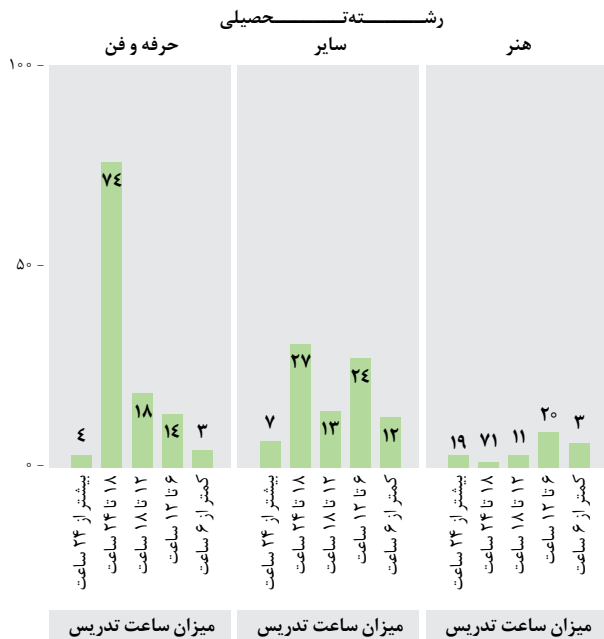
یافته‌ها و نتیجه‌گیری

طبق یافته‌های پژوهش ۷۴ درصد از پاسخ‌دهندگان در محدوده سنی ۴۰ تا ۵۰ سال بوده و ۱۳۲ نفر از کل جمعیت نمونه را معلمانی با تخصص در تدریس هنر (تقریباً ۴۴ درصد) و ۱۴۱ نفر را معلمانی متخصص در تدریس کار و فناوری (در حدود ۴۱ درصد) تشکیل می‌داده‌اند. سایر معلمان، در جامعه آماری، تخصصی در غیر از این دو درس داشته‌اند. تقریباً ۷۳ درصد معلمان بین ۱۵ تا ۳۰ سال سابقه تدریس داشتند و در نیمه دوم عمر کاری خود بودند.

حدود ۷۰ درصد معلمان دارای مدرک کارشناسی و ۲۱ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد بودند. همچنین از کل تعداد جامعه آماری، ۲۲۵ دبیر (۷۰/۳۱ درصد) داشتن تخصص و تحصیلات مرتبط، ۶۷ نفر (۲۰/۹۴

نمودار ۱. مقایسه رشته تحصیلی دبیران و ساعات تدریس آنان

نمودار ۲. مقایسه دلیل انتخاب تدریس و میزان ساعات هفتگی تدریس

این دروس؛ تعدادی از مهم‌ترین این مؤلفه‌ها جدا شود و به‌عنوان مؤلفه‌های اصلی ارزشیابی در اختیار مدرسان قرار گیرد. بر همین اساس تعداد ۳۰ مؤلفه بر اساس نظرات دبیران مشخص گردید و با پردازش این مطالب و بررسی انواع آزمون‌های کاربردی و مختلف، درنهایت استفاده از آزمون‌های عملکرد در پایان هر بخش از کتاب در کنار سنجش تکوینی و مستمر و همچنین تهیه پوشه کار دانش‌آموز به‌عنوان یک روش سنجش مناسب فعالیت‌های هنری معرفی گردید.

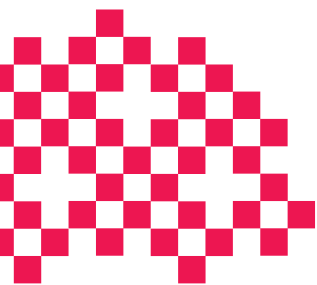
آزمون‌های عملکردی به آن دسته از آزمون‌هایی گفته می‌شود که فرایند و نتایج یادگیری دانش‌آموزان را به‌طور مستقیم مورد سنجش قرار می‌دهد. این نوع آزمون‌ها با دانش و مهارت سروکار دارند، یعنی در آن‌ها موقعیتی فراهم می‌شود که دانش‌آموز آنچه را که از مهارت و دانش کسب کرده است بتواند از خود بروز دهد و لذا ابزار بسیار خوبی برای آگاهی از میزان شناخت و مهارت دانش‌آموز است. علاوه بر این در این نوع آزمون هر نوع فعالیت یا کار خلاقانه دانش‌آموز که از طریق آن می‌تواند آنچه را آموخته است به نمایش بگذارد یا بیان کند، مورد توجه قرار می‌گیرد (حمزه‌بیگی، ۱۳۹۲). آزمون‌های عملکردی که با توصیفی شدن ارزشیابی در دوره ابتدایی مورد توجه قرار گرفت، می‌تواند در ارزشیابی فعالیت‌های هنری نیز کاربرد فراوانی داشته باشد. همچنین به‌طور قطع ارزشیابی پایان نوبت، تأثیری بر روند آموزش معلم نخواهد داشت و ارزشیابی مهم‌تر و معتبرتر، زمانی روی می‌دهد که معلم به‌طور مستمر (تکوینی)، ارزشیابی خود را انجام دهد و بر اساس نتایج آن، نقشه راه خود در تدریس را ترسیم نماید. به‌علاوه، معلم با تهیه پوشه کار برای دانش‌آموز می‌تواند تصویری روشن و واضح از روند پیشرفت وی ترسیم نماید تا بدین‌وسیله ارزشیابی بهتر و ارزشمندتری را انجام دهد. این پایان‌نامه در تاریخ ۱۳۹۶/۱۱/۲۸ توسط اساتید محترم آقایان کاوه تیموری و عبدالکریم عطارزاده در دانشکده صنایع‌دستی و هنرهای اسلامی دانشگاه سوره مورد داوری قرار گرفته است.

درصد ۱۸ تا ۲۴ ساعت و ۸/۸۹ درصد بیشتر از ۲۴ ساعت در هفته مشغول به تدریس بوده‌اند. معلمانی که داشتن علاقه و مهارت در رشته‌ای مرتبط را دلیل انتخاب تدریس می‌دانسته‌اند، ۲/۹۹ درصدشان کمتر از ۶ ساعت، ۲۹/۸۵ درصد ۶ تا ۱۲ ساعت، ۲/۹۹ درصد ۱۲ تا ۱۸ ساعت، ۴۹/۲۵ درصد ۱۸ تا ۲۴ ساعت و ۱۴/۹۳ درصدشان بیشتر از ۲۴ ساعت در هفته تدریس داشته‌اند.

میزان تدریس دبیرانی که به جهت تکمیل ساعات موظفی هفتگی خود تدریس درس‌های مذکور را پذیرفته بودند، بدین‌صورت بوده است: ۳۳/۳۳ درصد کمتر از ۶ ساعت، ۵۲/۳۸ درصد ۶ تا ۱۲ ساعت، ۹/۵۲ درصد ۱۲ تا ۱۸ ساعت، ۴/۷۶ درصد ۱۸ تا ۲۴ ساعت در هفته. درنهایت از میان معلمانی که اجباراً مشغول تدریس «فرهنگ و هنر» و «کار و فناوری» بوده‌اند ۴۲/۸۶ درصد کمتر از ۶ ساعت و ۵۷/۱۴ درصد ۱۲ تا ۱۸ ساعت در هفته تدریس داشته‌اند.

با توجه به این آمارها به‌طور کلی می‌توان دریافت که بالغ بر ۸۲ درصد معلمان هنر استان خراسان رضوی دارای تخصص در این زمینه هستند و با در نظر گرفتن این مهم که ۹۱ درصد آنان از مدرک کارشناسی و بالاتر برخوردارند باید اذعان داشت که این استان در زمینه ارتقای کیفیت آموزشی درس هنر گام بلند و مثمر ثمری برداشته است. اما با توجه به بالا بودن سن دبیران این درس‌ها که عموماً سابقه بالای ۱۵ سال تدریس (در حدود ۷۳ درصد معلمان) را دارند، اگر با جوان‌گرایی و تأمین نیروی مورد نیاز پیش‌بینی‌های لازم صورت نگیرد، می‌تواند این استان را در سالیان پیش رو با مشکلات زیادی در تأمین نیروی متخصص مواجه نماید. به‌علاوه با نگاهی به نمودارهای ۱ و ۲ ضرورت برنامه‌ریزی بهتر کارشناسان مناطق جهت سامان‌دهی نیروهای متخصص این دو درس در استان خراسان رضوی احساس می‌شود؛ چراکه طبق این تحقیق از یک سو دبیران متخصصی وجود دارند که کمتر از ۲۴ ساعت در هفته تدریس می‌کنند از سوی دیگر تعدادی دبیران غیرتخصصی وجود دارند که بعضاً بیشتر از ۲۴ ساعت در هفته مشغول به تدریس این دو ماده درسی‌اند.

اما مسئله بعدی در این پایان‌نامه، ارزشیابی تحصیلی دانش‌آموز بر اساس الگویی مناسب و کارآمد است. برای رسیدن به این الگوی مناسب تلاش شد تا با مطالعه دقیق برنامه درسی ملی و سند تحول بنیادین و همچنین رویکردهای حاکم بر این درس‌ها، مؤلفه‌هایی جهت ارزشیابی دانش‌آموزان استخراج شود و با نظر دبیران

منابع

۱. حمزه‌بیگی، طیبه؛ احمدی، آمنه؛ رستگار، طاهره؛ طاهری، حسن؛ فیروزبخش، فیروزه؛ یاسینی، زهراسادات. (۱۳۹۲). راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی. تهران: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی.
۲. هوشیار، مهرا و افتخاری، راد، فاطمه (۱۳۹۱). پژوهش، حقیقت دانش. تهران: مشکوه دانش.